

Lutke in lutkovne igrice pri pouku ali pri interesni dejavnosti

Zdenka Golub
Osnovna šola Podlehnik

Povzetek: Lutke so pomembno učilo in vzgojno sredstvo v osnovnošolskem izobraževanju. Uporabimo jih lahko kot učilo pri pouku ali pri interesnih dejavnostih. Na kratko sem želela predstaviti delo z lutkami na naši šoli, kjer jih s pridom uporabljamo več kot 25 let. V začetku učiteljem priporočam, da lutke kupijo, nato pa se sami lotijo izdelave, seveda s pomočjo učencev. Otroci radi izdelujejo in tudi lutka ima večjo vrednost, če jo otrok sam izdelava. Predstavila sem lutkarstvo, gledališče in pa seveda, kako poteka naše delo pri interesni dejavnosti. Predstavila sem načrtovanje lutkovne predstave in njeno izvedbo. Delo je zahtevno, vzame nam veliko prostega časa in nemalokrat energije z usklajevanjem urnikov, nastopov in drugih dejavnosti, ki potekajo sočasno na šoli. **Ključne besede:** lutke, izdelava lutk, razredna stopnja OŠ. **Abstract:** Puppets are an important didactic tool in the primary school. They can be used in class or during extracurricular activities. It is my wish to present more than a 25 year work with puppets at our school. At the beginning I advise teachers to buy their own puppets, later on they can do them by themselves, with the help of their students. Students are eager to cooperate and self-made puppets are worth much more than the bought ones. The article is also about puppets, theatre, our activities and shows. Our work is demanding and it takes a lot of free time and energy when one has to coordinate different timetables and other activities going on simultaneously. **Key words:** puppets, puppet creation, first cycle of the primary school

Lutke

Lutkarstvo je ena najstarejših oblik človekovega ustvarjalnega izražanja in združuje likovno ustvarjalnost, gibalno spretnost, besedno ter glasbeno umetnost. Evropsko lutkarstvo je stara in bogata umetnost, čeprav njegovega razvoja ne moremo primerjati z razvojem dramskega gledališča.

Vzgojne vsebine lutkovnih predstav otroci prenašajo v vsakdanje življenje. Verjamejo, da je prav tisto, kar lutka pove. Imajo jih radi, zato je lutka v predšolski dobi in šolski dobi nepogrešljivo učno in vzgojno sredstvo.

Slika 1: Mimična lutka

Lutke so vedno dobrodošlo učno sredstvo v šolah. Praksa nam kaže, da imajo lutke radi mlajši otroci, najuspešnejše pa se z lutkami dokazujejo učenci od 1. do 6. razreda. Razveselijo se jih mlajši otroci, saj se tako lažje spopadajo s šolskim delom, ki ni vedno lahko in prijetno. Z njimi se zaposlijo tudi med odmori, pri razrednih urah, interesnih dejavnostih in velikokrat pri slovenščini ter tudi drugih predmetih.

Učenci radi prevzemajo različne vloge in pripravljajo predstave. Otroci v tem obdobju zelo radi nastopajo za najrazličnejšo publiko, najraje pa se predstavijo staršem. Otrok z lutko v roki pozabi na sramežljivost, na svojo govorno napako, plašni otroci se otresejo strahu, agresivni otroci se unesejo in individualisti se navadijo skupinskega dela, saj le s skupnimi močmi lahko zaživi prelepa predstava. Z lutko se otrokom lahko predstavimo tudi učitelji oziroma vzgojitelji in jim približamo marsikatero vsebino, z otroki navežemo neposreden in prisrčen stik, jih vzpodbujamo in motiviramo za delo ter učenje.

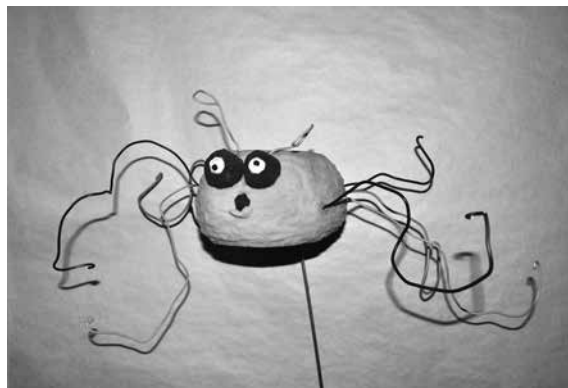
Slika 2: Petelin na palici

Lutkovna besedila so namenjena predvsem uprizorjanju, vendar jih lahko tudi beremo. Izberemo lutkovno besedilo ali pa besedilo napišemo sama. Besedila so navadno preprosta, povezana s prazniki in z vsakdanjim življenjem. Lutkarstvo je prvo srečanje z gledališko umetnostjo, to je z igro vlog, nastopanjem in izdelavo lutk ter scene. Večina otrok je že videla lutkovno predstavo, le redki med njimi pa so si sami izdelali lutko in z njo zaigrali. Ob tem se naučijo osnove lutkovne in dramske igre oziroma improvizacije ter animacije. Otroci skozi delo in vaje spoznajo osnove predstave. So del dogajanja in s tem *lutkarjem vzpodbudimo zanimanje ter ljubezen do gledališča in lutkarstva.*

Pred pričetkom vsake predstave se otroci najprej seznanijo z besedilom in si razdelijo vloge, kjer upoštevamo želje in zmožnosti igralcev. Sledi branje in učenje besedila. Med vajami pričnemo pripravljati sceno in glasbeno-plesno spremljavo, izberemo vrsto lutk in jih pričnemo izdelovati. Nato izdelamo tudi lutkovni oder. Sledijo še vse preostale tehnične priprave: postavitve luči, priprava raznih efektov in postavitve lutkovnega odra na gledališki oder. Najtežje je izdelati lutkovni oder, ki mora biti lahek, da ga otroci lahko prenašajo, ki mora biti enostaven, da ga otroci lahko sestavijo in dovolj stabilen, da se med predstavo ne poruši.

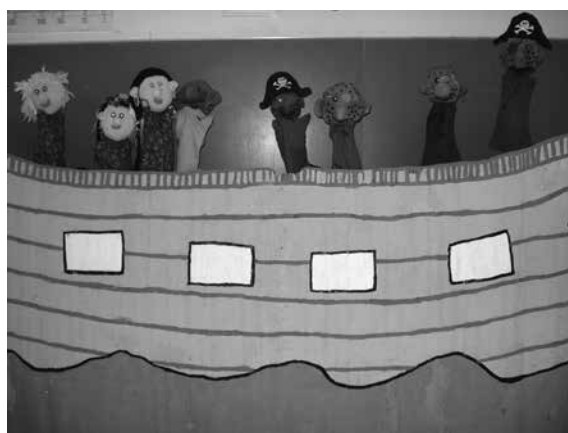
Slika 3: Lutka iz kartona – žaba

Lutka da izjemno moč domišljiji. Otrokovo izražanje z lutko je njegov način sporočanja osebnega mnenja o okolju, ki ga obdaja.

Lutka zna peti, si izmišlja besede in izraze za neznane dogodke, zna povedati zgodbo ali pesem v literarni obliki ali pa v vlogi ene izmed v zgodbi nastopajočih oseb. Lutka pa je tudi terapevtsko sredstvo.

Slika 4: Ročna lutka – gusarji

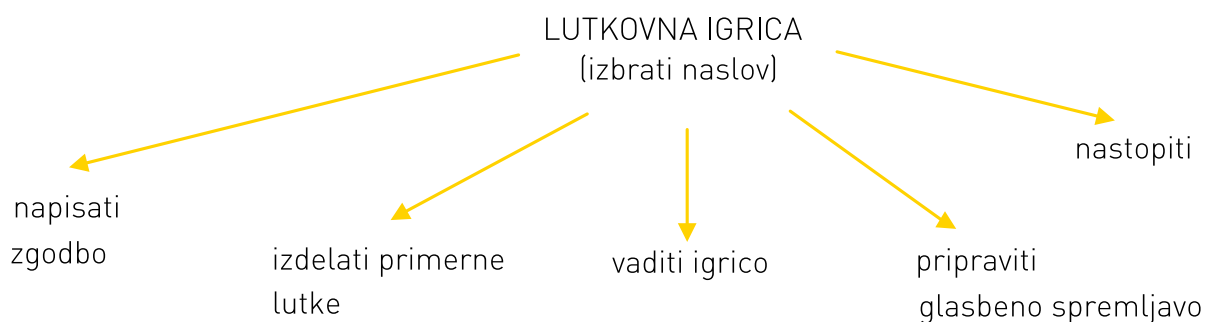

Lutke razdelimo v naslednje skupine:

- lutke na palici,
- lutke na nitkah,
- ročne lutke,
- ploske lutke,
- senčne lutke,
- mimične lutke.

Načrtovanje

Delo vedno načrtujemo skupaj z učenci. Kaj moramo pripraviti?

Izvedba

Tekst najprej preberem učencem oziroma lutkarjem. Nato si razdelimo vloge po željah oziroma sposobnostih – ponavadi ni težav pri razdelitvi vlog, ker se vsak lutkar najde v določeni vlogi.

Delo s tekstom

Nato se začne delo s tekstom, sledijo razni popravki, dopolnitve in hkrati s tem nastajajo ideje za zasnovo lutk, scene in glasbene spremljave. Učenci oziroma lutkarji so pri tem zelo inovativni, le prisluhniti jim je treba.

Vsi se moramo naučiti tekst: učenci, ki še ne znajo brati, prisluhnejo meni in si ga zapomnijo ob ponovitvah in tekst pripovedujejo tudi s svojimi besedami – pripovedujejo zgodbo. Tisti, ki že znajo brati, se teksta z lahkoto naučijo, saj je to prijetno učenje.

Izdelava lutk

In sedaj se prične najtežje in zahtevno delo: izdelava lutk. Osnutki za lutke in material, iz katerega bomo izdelovali lutke, vse to je bilo pripravljeno že med obdelavo teksta. Nabavila sem material, ki ga je treba kupiti, lutkarji pa so od doma (sosedov, šivilje, usnjarja, mizarja ...) prinesli različni dodatni material in zbrali tudi veliko odpadnega materiala, ki ga obdelamo in uporabimo za izdelavo lutk.

Sedaj se začne rezanje, lepljenje, šivanje, barvanje ... Uporabiti moramo veliko ročnih in tehničnih spretnosti. Tudi pri izdelovanju si delo razdelimo glede na sposobnosti. To storijo otroci največkrat sami brez mojega posredovanja.

Med delom vedno pridno vadimo in s tem opazimo razne pomanjkljivosti pri lutkah, ki jih sproti popravljamo ali spreminjamo. Nato počasi prične nastajati scena, ki jo potrebujejo lutke in menjava prostora.

Imamo ogrodje dvodimenzionalnega odra, ki nam ga je naredil eden od staršev in ga lahko velikokrat uporabimo. Menjamo samo pano, ki je včasih iz jute, drugič iz kartona, iz blaga, iz vrteksa, iz filca, lesa in raznih drugih materialov, ki nam jih ponudijo starši ali delovna podjetja. Včasih pa je treba izdelati popolnoma drugačno sceno (iz lesenih zabojev za jabolka, iz šibja za pletenje košar, iz plastičnih zabojev, starih dežnikov, kartonskih embalažnih škatel ...).

Učence lutkarje moram z vaj največkrat kar priganjati domov, saj ob vajah in delu uživajo.

Slika 5: Scena – Tine in Bine ribarita

Predstava – nastop

Nato sledi tako težko pričakovani nastop. Lutkovne predstave zaigramo za učence ob vstopu v šolo prvih razredov, vedno se predstavimo tudi staršem. Ti so zadovoljni in navdušeni nad delom in ustvarjalnostjo svojih otrok. Vedno se staršem

tudi zahvalimo, saj nam veliko pomagajo s prevozi na nastope, kar zahteva veliko njihovega prostega časa.

Z lutkovno predstavo se predstavimo v kraju – občini, zaigramo za najmlajše ob prihodu Miklavža, božička, dedka Mraza. Zaigramo pa tudi na srečanju starejših občanov. Dedki in babice so navdušeni nad lutkami. Udeležimo se medobčinskih, regijskih in državnih lutkovnih revij, kjer dosegamo lepe rezultate. Skozi vse leto imamo nastope v bližnjih in daljnih mestih ter občinah. Radi nas povabijo, saj marsikoga z našo igro navdušimo, nasmejemo ali pa jim damo kaj v razmislek. Nastopili smo že po veliko krajih Slovenije.

Moje delo z lutkami poteka z najrazličnejšimi starostnimi skupinami in tudi z odraslimi. Delamo v lutkovnem krožku. Vsako leto pa pripravim lutkovno predstavo z učenci 5. razreda, ki ga poučujem. S tem dosem dobro razredno skupnost, socialno emocionalna klima v razredu je zelo ugodna in v takem razredu je nato užitek delati. Učenci med seboj sodelujejo, čeprav se nemalokrat krešejo različni interesi. Učenci se ob igranju in izdelovanju lutk uče strpnosti, priznavanja idej in zamisli drugih in pa predvsem sodelovanja, čeprav nimajo glavne vloge ali ni obveljala njihova beseda.

Slika 6: Lutka iz stiropora – miška

Letos smo pripravili tri lutkovne predstave z različnimi starostnimi skupinami.

Najzahtevnejša je nastajala z lutkovno skupino iz 7. razreda z naslovom Mili išče prijatelja. Zahtevala je veliko prostega časa in natančnega dela ter animacijskih vaj. Predstavo je pripravljalo pet lutkarjev. Vsak učenec je imel zraven svoje animacije z lutko še dodatno delo: glasbeno spremljavo,

menjavo scenskih rekvizitov, pomoč pri animaciji večjih lutk, pripravo ozvočenja in svetlobnih efektov.

V igrici nastopajo deklica Mili, ki išče prijatelja, slon, čebela, pikapolonica, kresničnik, miška in ptica. Deklica ima čudovito novo žogo, a kaj ko se sam težko igraš. Potrebuješ prijatelja, ki se s tabo smeje, ko si srečen, in joče s teboj, ko si žalosten. Igrico smo igrali ob različnih priložnostih in je bila vedno dobro sprejeta med mlajšimi in starejšimi gledalci, ker jo spremlja prijetna glasba, velike in barvne lutke, prijetne na pogled, zanimiva animacija in preprosto besedilo, ki se je dotaknilo tudi odraslih.

Slika 7: Scena – Mili išče prijatelja

Sklep

Pomembno je, da že v otrokovem osnovnošolskem razvoju spodbujamo rast prijetnih doživetij, globokih čustvovanj, neizmerne domišljije, spontanega izražanja in domiselnega ustvarjanja.

Lutkarstvo je ena najstarejših oblik človekovega ustvarjalnega izražanja. Združuje likovno ustvarjalnost, gibalno spretnost, besedno in glasbeno umetnost. Evropsko lutkarstvo je nedvomno stara in bogata umetnost. Čeprav njegovega razvoja ne moremo primerjati z razvojem dramskega gledališča, je v človeški zavesti pustilo močan vtis. O izvoru, pomenu in estetskih vrednotah lutkovne umetnosti je bilo napisano že veliko reči.

Vzgojne vsebine lutkovnih predstav otroci prenašajo v vsakdanje življenje in je hvaležno vzgojno sredstvo, ki spodbuja otrokov razvoj. Lutka združuje skoraj vse discipline, pomembne za otrokov razvoj, kot so zaznava, razumevanje, gibanje, govor in sodelovanje z okoljem.

Slika 8: Trije metulji

Slika 10: Starejša lutkovna skupina

Slika 9: Igrica V temačni shrambi

Slika 11: Pri delu

Torej, izrabimo vsako priložnost in otroku ponudimo tudi lutko! Lutka naj bo prepričljiv in vpliven posrednik pisane besede, likovnosti in glasbe. Svet lutk je prvo srečanje otroka z gledališčem. Nauči se vztrajnosti, rešuje duševne napetosti, sproščajo se razni strahovi in jeza. Spozna, da je z lutko v roki in skrit za paravanom sposoben narediti tisto, kar drugače ne bi zmoget. ■

Viri in literatura:

1. Golub, Z. (2003). Šolsko lutkovno gledališče. Nova Gorica: Educa.
2. Golub, Z. (2012). Zaigrajmo z lutko. Grosuplje: Grafis trade d. o. o.
3. Jurkowski, H. in drugi. (1998). Zgodovina evropskega lutkarstva. Novo mesto: Kulturno umetniško društvo Klemenčičevi dnevi.
4. Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (ur.). (2001). Psihologija otroške igre. Od rojstva do vstopa v šolo. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
5. Varl, B. (1997). Moje lutke. Lutke na palici. Šentilj: Aristej.
6. Varl, B. (1997). Moje lutke. Lutke na nitkah. Šentilj: Aristej.
7. Varl, B. (1997). Moje lutke. Ročne lutke. Šentilj: Aristej.
8. Varl, B. (1997). Moje lutke. Ploske lutke. Šentilj: Aristej.